

Politikai
röpiratok.

45.

45
331

1866
VÉLEMÉNY

„KÖZÖS ÜGYEK KÖZÖS KEZELÉSE”

ES

A KÉPVISELŐHÁZ HÁTVANHETES BIZOTTSÁGA ALBIZOTTSÁGÁNAK
KÉT KÜLÖN JAVASLATA FELETT.

A PRAGMATICA SANCTIO SZEMPONTJÁBÓL.

6.

(Bakos Gyula)

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGYAR AKAD. NYOMDÁSNÁL.

1866.

D^c BALLAGI GÉZA.

I. RÉSZ.

Észrevételek a képviselőház által a „közös viszonyok“ rendezésére kiküldött hatvanhetes bizottsága albizottságának két — majoritási és minoritási — javaslata felett.

Mióta a parlamentális eszmék fénylő szövétneke megvilágítja a dicsőséggel uralkodott foederalis és bureaucratikus rendszerek titkos és titoktalan homályait, azóta Europa nemzeteinek történelmében új korszak kezdődik; mert azon nemzetek és birodalmak sorsát, hol e nagy eszmék a kelle irányban kifejlődhetnek, többé nem egyesek vasakarata, s annál kevésbé szeszélye: hanem az azon nemzetek közjogán alapuló s azon nemzetek érdekeit teljesen felfogni s méltányolni tudó eszély és politika intézi és vezeti.

Hogy hazánk szellemi és anyagi érdekeinek e nemtő angyala, s az osztrák monarchia ezen — ezután egyedüli solidaris alapja — ránk nézve még mindig csak pium desiderium, annak oka — egy, már annyi vérbe, pénzbe s áldozatokba került törekvés — a centralisatio. Ugyan ki ne tudná, hogy az osztrák monarchia belügyeinek jelen állapotát e törekvésnek köszönheti; ha minden tekintetben nem is, de hogy a „közös ügyek“ által a magyar kérdést ez tette gordiusi csomóvá — annyi bizonyos.

Az 1865. dec. 14-iki trónbeszéd és az 1866. nov. 17-iki legkegyelmesebb királyi leirat e gordiusi csomó megoldására hívja fel a magyar nemzetet.

Kell, hogy ha csak pár szóval is constatirozzam ide vonatkozólag a nemzet által elfoglalt álláspontot.

Valamint az 1861-iki feliratokban, de főként most, — a jogfolytonosságnak a dec. 14-iki legfelsőbb trónbeszédben kimondott elösmerése után, — a nemzetjoggal követelheté és követelé a nemzeti élet alkotmányos, s 1848-ban parlamentalis alapokra fektetett szentesített intézményeit tetteg is életbe léptetni; míg ellenben a kormány — centralisticus törekvés folytán — a már annyiszor hallott „közös ügyek“ sine qua non-jával állt elő. S azon eszme és czél kivitele körül, melyről hazánk egyik nagy embere ez év elején megjelent röpiratában így nyilatkozott: „E módszer, t. i. delegatioi bármint igyekeznek is azt tetszőbb alakban kiállítani, nem egyéb az azon álompornál, melyet Bach erőhatalommal, Schmerling alkotmányos burookban kínált, most pedig újabb keverékkel izesítve adatnék be az országnak, önállása elszenderítésére,“ mondom, ez eszme kivitele körül, azt meg kell adni, hogy azon sok megvitatott s ismét félredobott tervezetek nem csekély fejtörésbe kerültek a centralistáknak, a nélkül, hogy az ápolit esemete megéledt volna: de az is tagadhatlan, hogy törvényhozó testületünk hatvanhetes bizottsága albizottságának a bizottnányi ülés asztalára 1866. jun. 25-én helyezett két rendbeli javaslata közül se felel meg egyik is az elkerülhetlenül szükséges fő kellékeknek teljesen, azaz kielégíthetőleg.

E fő kellékek közül az egyik az, hogy a javaslatban a pragm. sanctioból, — mint közös alapból, — kifolyó közös ügyek a megváltozott politikai viszonyok tekintetbe vételével meg legyenek oldva; másik fő kellék pedig az, hogy a közös ügyek elintézése oly módozat által történjék, mely semmikép se sérti Magyarország politikailag s belkormányzatilag független önállását.

Távol legyen tőlem, hogy bármelyik javaslatot egy vagy más tekintben megtámadjam; de kell — fentebbi

állításom igazolása tekintetéből — hogy a *pragmatica sanctio* fényénél föltüntessem azok árnyoldalait.

A *majoritás javaslata* éles, messze belátni törekvő észélynek, e mellett engedékenységnak, s az ügy minden ároni s mielőbbi megoldásának párosult kinyomata. A közös ügyek benne meg vannak oldva, és e megoldás eléggé inyére lehet a *centralisatio* bajnokainak, — de hogy e javaslat vagy tervezet által Magyarország önállása alapján meg van ingatva, többet mondok semmisítve: az néhány pontjából kitétnik s önként bebizonyul.

42. „A közös költségvetés megállapítása leend e bizottságok feladatának évenként előforduló legfontosabb része. E költségvetést, mely egyedül azon költségekre terjedhet, a melyek az ezen közös ügyek megállapítására nézve alkotandó törvényekben közösöknek lesznek kijelölve, a közös miniszterium, mind a két külön felelős miniszteriumnak befolyásával fogja készíteni, s úgy adja azt át mindenik bizottságnak külön. A bizottságok a fentebb körülírt (30—38. pontig) mód szerint fogják azt külön tárgyalni, s észrevételeiket egymással írásban közlik, s a mely pontra nézve meg nem egyeznének, azt együttes ülésben szavazattal határozzák el.“

43. „Az ily módon megállapított költségvetés többé az egyes országok által tárgyalás alá nem vétethetik, hanem köteles mindenik azon arány szerént, mely (a javaslatunk 20, 21, 22, 23 és 24 pontjaiban körülírt módon) előre megállapított, a közös költségvetésből reá eső részt viselni. De mivel ezen közös költségekre nézve a kivetés, behajtás, és az adórendszernek megállapítása Magyarországra nézve a magyar országgyűlés és magyar felelős miniszterium köréhez tartozik: a magyar miniszterium a magyar országgyűléshez terjesztendő költségvetésébe is felveendi mindég azon összegeket, melyek a már megállapított közös költségvetésből az említett arány szerént Magyarországra esnek, csak hogy ezen rovatok, a mennyiségre nézve vitatás alá többé nem vehetők.“ stb.

Azaz, a két országgyűlés delegatioja vagy bizottsága együtt fogja meghatározni a mi közterheink két legfőbbi-két is, s vele az ország-állam ügyeinek két legfontosbikát, a had és pénzügyet értve. Tehát Magyarország költségvetésében a legfontosabb kérdés, a „mennység“ eldöntésébe idegen elemek folynak be, azaz, államéletünk legfőbb tényezői, s azok közül a két szóban levő ügy, mint érdekeink alapja, nem tőlünk egyedül, de idegen, s sokszor ép a mi érdekeinkkel ellenkező érdekeket szitogató befolyástól is függ! Ez tehát a Magyarországnak a pragmatica sanctioban kimondott s biztosított sérthetetlen önállása!? Nem! Istenemre nem!

Azonban e javaslat 3-ik pontjában a közös ügyekre vonatkozó „kötelezettség“ feltételül az ország „alkotmányos közjogi és belkormányzati önállását állítja; s a 4. pont elején azt mondja: „E két alapszintet kell tehát egyaránt tekintetbe vennünk azon viszonyok meghatározásánál, melyek Magyarországot a közös fejedelem uralkodása alatt álló többi országokkal közösen érdeklik“ ect.: nézzük tehát a már látottakon kívül, hogy a javaslat — miután az első kelléknek nagyon is eleget tesz — a második fő kelléket mennyire vette figyelembe?

A 26., 27. és 28-ik pontokból kitűnik, hogy a közös ügyek iránti kötelezettség feltételei: az ország alkotmányának mindenek előtt egész terjedelmében való tetteles visszaállítása, — a teljes alkotmányosság ő Felsége többi tartományaiban is, s így itt is, ott is a parlamentális felelős miniszterium,

Ugyan vessünk csak néhány szempillantást Magyarországnak leendő parlamentarizmusára!

Nem férne össze azonban e csekély munkácska terjedelmével, ha mindazon következményeket, s a valódi parlamentarizmus élettől eltérő változatokat felsorolnám, melyek a közös ügyek ilyenmő megoldása által a birodalomban s hazánk politikai életében bekövetkeznének, csak azon kérdések egyikére vetek néhány pillantást, melyek állami lételünk s a parlamentarizmus főtényezőiként szerepelnek.

Ilyen például a hadügy.

Ez közösnek van nyilatkoztatva de a 11. p. írtelmében csak az „egységes vezérlet, vezénylet és belszervezetre“ vonatkozólag; s a 12. p. szerént a hadsereg kiegészítése, ujonczozás s ennek feltételei, a szolgálati idő, valamint a katonaság elhelyezése és élelmezése az országgyűléstől tétetnek függővé, s azokat, „eddigi törvényeink alapján, mind a törvényhozás, mind a kormányzat körében az ország magának tartja fenn.“

Azonban, a ki a fent idézett 43. pont szavait csak kissé több figyelemmel is átolvassa, lehetlen, hogy mindjárt szemébe ne tűnjék azon nevezetes körülmény, miszerént nyíltan kimondatik, hogy a magyar országgyűlés a Magyarországra vonatkozó — de egyszersmind közöseknek nyilatkoztatott — ügyek vezetésében a „mennyeség“ categoriájának meghatározásába döntőleg soha be nem folyhat, mert ép ez a közös delegatio feladata. S a magyar országgyűlés a had s ide vonatkozólag a pénzügy kérdések évenkénti megoldásához — bizottságán kívül — csak annyiban járul, hogy jogában áll az idegen behatás alatt létrejött s Magyarországra rótt „mennyeségek“ mikénti előállításának és beszolgáltatásának módszerei felett vitatkozni.

Kérem uraim, valjon csak ennyire terjedhet egy valódi parlamentaris törvényhozó testület hatásköre?!

Lássuk tehát röviden, mikben pontosul össze a mi parlamentaris törvényhozó testületünk összes teendője?

Először is ülészakának kezdetén, kemény párttusa után, megválasztja delegatioját, — s azután a nemzet képviselői zsebbedugott kézzel várhatják, ki itt — ki otthon, mi jót hoz nekik a jövőendő a delegatioi határozatok képében s önállóan csak a közöseknek nem nyilatkoztatott ügyek felett határozhatnak.

E javaslatra vonatkozólag még csak pár szavam van.

Röviden: a majoritás javaslata felfogta ugyan, hogy a közös ügyek mellett Magyarország önállóságának sérthetlenségét is meg kell állapítani; mindazonáltal, még

egyrésről a közös ügyek benne elfogadtatnak s megoldatnak, — másrészt e megoldás oly módozat által jön létre, mely homlokegyenest ellenkezik Magyarországnak a *pragmatica sanctio*ban — mint megoldási s egyezkedési alapon — biztosított önállóságával. S ennek következtében e javaslat, mint ilyen, mint nemzeti önállóságunkat s így létünket is veszélyeztető, Magyarhon államférfiai által soha nem ajánlható egyezkedési eszközül.

A minoritás javaslata szinte elfogadja, s mint az előbbi, constatálja azon elveket, melyeket a közös ügyek általános meghatározása szempontjából szükségeseznek tart, — s a majoritás javaslatától leginkább csak a „közös ügyek“ elintézési modorában tér el. midőn is a közös ügyek elintézését nem a delegatiók szavazat utjání döntő elhatározásától, hanem a Felső szavától teszi függővé. Ha tudni illik a delegatiók — mik tehát nem szavazhatnak — egyébként az „írásbeli érintkezések s vitatások“ után nem tudnak megegyezni, a Felső elé terjesztendő az ügy, s a Felső szava lesz döntő a két delegatio külön véleménye felett — választván ő Felsője tetszés szerént a két bizottság által fölterjesztett javaslatok közül.

Ezen esetben meg vannak oldva a közös ügyek, a nélkül, hogy idegen elem határozott s döntő befolyást gyakorolhatna államéletünk bármely főtenyezőjére — igen, mert a Felső a „magyar király“ lesz, tehát nem idegen. De épen itt van a paralogismus!

A majoritás javaslata, *practica*i oldalról véve, félig-meddig védhető, azt mondván: „Ha helyes, szabadelvű s valóban czélszerű tervezettel lép fel a magyar bizottság, a német bizottság is inkább fogja azt pártolni, mint tán a kormány közérdekeket veszélyeztethető terveit,“ azonban e javaslat elvileg a magyar nemzet önállóságát ingatja meg, s bekövetkezhető a benne elfogadott elvekre épített intézmények következtében a *practica*i kivitel eredményé-

ben helyezett remények keserü csalódása. A minoritás javaslatánál a dolog egészen megfordítva áll. — Elvileg helyes, mondhatnám kitünő, de a gyakorlati oldalról tekintve messze hátrább áll a majoritás javaslatánál.

Hogy elvileg miért mondható e javaslat kitünőnek, nem szükség hosszasan bizonyítgatni; csak annyit mondok, hogy a két főszempontot sehol se téveszté szem elől; megoldja a közös ügyek kérdését oly javaslatban, mely Magyarország önállását nem sérti.

Lássuk tehát, gyakorlati alkalmazása folytán, melyek azon káros következmények, melyek e javaslat létrejötté esetében hazánk érdekeit fenyegetik.

A gyakorlati alkalmazásról levén szó, mindenképp előt kell, hogy néhány szót szóljak a javaslat ide vonatkozó részeinek tartalmáról, melyben e következő foglaltatik:

(IV. A) utolsó kikezdés): „Azon rendkívüli esetben, ha Magyarország gyűlése s ő Felsége többi országai és tartományai erre jogosított törvényhozó testülete között egyetértés ily módon se jött volna létre, (mely mód a IV. A) alatt bővebben ki van fejtve) mindenik felterjeszti megállapodását a közös fejedelem elébe, ki is mindkét miniszterium meghallgatása után, az egyiket vagy a másikat az eltérő pontokra nézve is szentesítheti, mely esetben az általános kötelező erejűvé válik.“

Vegyük fel tehát ezen esetet, melyre épen nem illik a „rendkívüli“ epitheton, miután ugyhiszem eléggé „ismert körülményeknél“ fogva az minden évben előfordulhat; s tegyük fel, hogy a küldöttségek írásbeli értekezések alapján ki nem egyezhetvén az ügyet, mindkét törvényhozó test ő Felségéhez benyújtja. A fejedelem mindkét miniszteriumot kihallgatja; és az ügyben privat tanácskozmányokat is tarthat, s okvetlen tartand is, melyekhez — zárjelközt mondva — azonban a magyar miniszterium, — ha már egyszer kihallgattatott, — nem követelhet hozzá szólást; s e tanácskozmányok után tudatja azután határozatát a fejedelem, mely azután „általánosan kötelező erejűvé válik.“

Merészség volna tőlem azt kutatni, vajon a Felség már most a két javaslat közül melyiket fogja választani? Másrészt túl is mennék e munkácska körén, ha mindazon eseteket előszámlálnám, melyekben a két különböző vélemény egymáshoz viszonya előfordulhat; szükséges azonban állításom, — miszerint practice e javaslat igen hátrányos lenne, — részbeni igazolására, hogy néhány „eshetőséget“ felmutassak.

Első eshetőség: A magyar küldöttség javaslata szemelött tartva Magyarhon érdekeit — nem sértve az osztrák tartományokét sem — nem ígér annyi áldozatot a kormánynak, mint az osztrák delegatio javaslata — bár az némi részben sérti a magyar érdekeket.

Második eshetőség: A kormány érdekeit mindkettő egyenlő mértékben mozdítja elő, de a magyar küldöttség javaslata a lajthántúliak érdekeivel, ezeké pedig viszont a magyar érdekekkel találna surlódásba jönni.

Harmadik eshetőség: A magyar küldöttség javaslata — tán az ország érdekeinek koczskáztatásával is a kormánynak előnyösb ajánlatokat tesz, mint a lajthántúli.

Előre bocsátottam azonban, hogy ezek nem okvetlenül bekövetkezendő tények, csak „eshetőségek“ de hogy mely esetben ne üthetnénk meg lábunkat a kőben, azt nem bírom — positiv állandó alapokon — elképzelni, — reményleni mindég lehet, hogy majd a legmagasb fejedelmi kegy — — és csak egy s azon eset képzelhető midőn a két javaslat mind a kormányhoz mind egymáshoz való viszonyaikban egyenlők, sajnos — de csak ide vonatkozólag — azonban, ez ép azon eset midőn a két bizottság egyszerűen az írásbeli érintkezések alapján kiegyezkedik s a fejedelem döntő szavára nincs szükség.

Ha van még valaki, a ki azt hiszi, hogy midőn e javaslat mellett tör lándzsát akkor:

először is: megmenti Magyarország államéletének főbb tényezőit idegen befolyástól; ha valaki azt hiszi, hogy másodszor e tervezet s egélyével Magyarország

érdekei nemcsak megvédhetők, de egyszersmind előmozdíthatók : úgy azt bizonyosan azon — hamis s kettős alapu meggyőződés vakította el, hogy azért lesz ment az ország idegen döntőbefolyástól, mert „nem sikerült egyezkedés“ után a „magyar király“ fog dönteni. Hát a lajthán-tuliak mit fognak mondani arra : hogy ki dönti el az ügyet? Nemde nem-e azt fogják mondani „a mi legkegyelmesebb örökös Urunk és Fejedelmünk.“ Fátyol a multakra uraim! — de a jövő befogná bizonyítani, hogy nekik van igazuk és fájdalom! — nem nekünk.

Es így bár áll, hogy e javaslat elvileg megőrzi Magyarország önállásának sérthetlenségét; de gyakorlati kivitele megmutatná, hogy az ezen elvet s eszmét megálapító okoskodás nem egyéb egy olyan syllogismúsnál, melynek e conclusióját : „Tehát államéltünk főkérdését magyar király dönti el“ — ha én egy másik syllogismus majorjává teszem, az új syllogismus conclusioja ez lesz : „Tehát államéltünk főkérdését a lajthán-tuliak fejedelme dönti el.“

Ime a logikának ugyanazon megdönthetlen igazságszabályai alapján azt is belehet bizonyítani, hogy keserű csalódás rázná fel azokat édes álmaikból, kik azon boldog hitben tették le a tollat, mellyel e tervezet kivitelét elősegíték, hogy most már Magyarhon önállása idegen érdekek befolyásától meg van mentve.

Még egy kérdés megoldásával tartozom : ha már tehát gyakorlati szempontból nem is ajánlható e javaslat, miért áll az e részben hátrább a majoritas javaslatánál? Rövid leszek! —

A majoritas javaslata szerint midőn a két delegatio egymással a maga módja szerint értekeznek, akkor Magyarország érdekeivel szemben egy oly testület áll, melyet szinte egy szabad nép által választott törvényhozó testület küld ki a „szabad választás alapján“ kebeléből, s minden egyes tagja meggyőződését szabadon követheti; valjon nem-e nagyon is valószínű, hogy 50 közül — vagy a

hányan már vannak a paritas elvén alapuló delegatióban — csak találkozhatnak egy olyan, ki oppositíót képez azon törekvéssel szembe mely osztrák részről nem engedi a két delegatio szavazás nélküli megállapodását; s akkor, midőn szavazatra kerül az ügy folyama, a birodalom érdekeit méltányolni tudó, de hona érdekeihez is hű magyar delegatiót győzelemre segíti.

S a minoritas javaslata? — a döntő hatalmat érdekeink felett egy egyén, a Fejedelem kezébe teszi le, kit Lajthán innen „Magyar király“-nak s Lajthán túl „legkegyelmesebb örökös Urunk és Fejedelmünk“-nek nevezveznek. Még csak az iránt kell tisztába jönnünk, hogy a Felség „mi“ fölött fog határozni?

Azt úgy hiszem felesleges is emlitenem, hogy a ministerium és ő Felsége érdekei egymáshoz igen közel viszonyban állnak; s midőn a ministerium e tervezet IV. A. értelmében elkészíti javaslatát — mely mind két ministeriumnál meglehetősen egyenlő, miután mindkettő egy gócz körül fordul meg, — nem szenved kétséget, hogy a trón érdekei e javaslatokba — bár finoman bele vannak szöve. Egyik törvényhozó test s azután illetőleg annak bizottsága ez érdekeket jobban megnyirbálja mint a másik, s nem tudván megegyezni benyújtják a külön véleményeket a Felségnek, s előre látható, hogy a Felség jogos választása arra fog esni, mely nyirbálás tekintetében nem volt oly kegyetlen.

A majoritas javaslata a gyakorlati életben nyújt reményt, hogy érdekeinket hébe hóba megvédhetjük; de a minoritas javaslata a gyakorlati életben megfoszt minden reménytől, hogy érdekeinket bármikor, remélhető sikerrel megmenthessük.

S ebben áll a majoritas javaslatának előnye a minoritas javaslata felett. Hogy azonban az, még ezen előnye mellett is minő távol van attól, hogy Magyarországnak a „magyar kérdés“, és a kormány „sine qua non“-jának megfejtésére ajánlható lenne — azt már fentebb is emlitém.

II. RÉSZ.

Magán-velemény a „közös ügyek“ rendezése körül a *pragmatica sanctio*ból kifolyólag.

Vezér eszmék.

Hogy létezik egy még jelenben is teljes érvényében fennálló közjogi szerződés, mely kétségtelenné teszi azt, miszerint Magyarországot az osztrák monarchia többi tartományaival szorosabb viszony fűzi egybe a *personal union*ál : az tagadhatlan, s ez a *pragmatica sanctio*. S ismét az is történelmi tény, miszerint e *pragmatica sanctio* magyarországnak, az osztrák monarchia pedig e *pragmatica sanctio*nak köszönheti fenállását. Ezt különben csak azért hozom fel, hogy midőn Lajthán túl a politikai mozgalmak rugóit az opportunitás, *centralisatio*, s más efféle eszmék tartják mozgásban : ne feledkezzenek meg arról, miszerint a jelen szellemi harcokban ugyanazon fegyverrel akarnak ők bennünket leverni — mellyel egykor mi őket megvédtük.

Ebben nekünk tökéletesen igazunk van, — de bizonyos tekintetben ő nekik is van igazuk.

Az a *pragmatica sanctio*, a nemzeti törekvések, a nemzeti érdekek azon időben levő álláspontja mellett eléggé szabályozta a nemzetközi és közjogi viszonyokat; míg ellenben most, midőn oly nemzeti törekvések, *cosmopolitikai* eszmék s oly fontos érdekek egész sorai keletkeztek minőkre akkor a legügyesebben számító államférfi se volt képes gondolni; most mondom korunk i:y viszonyai

közt a praemastica sanctio egy elavult ódonság, mely távolról sem elégséges az azóta annyiféle irányban szétágazó nemzetközi és közjogi alapokon nyugvó nemzeti érdekeket egyíteni; s az hogy új praemastica sanctióra van szükség az, a miben ő nekik igazok van.

És hogy — ha már korunknak jutott a nagy feladat : az új praemastica sanctio elkészítése — e körül minő alapok s módszerek segélyével kell eljárnunk, annak fejtegetését tüzetten feladatául jelen kis munkámnak.

Lássunk tehát a munkához.

A praemastica sanctióban ezen elavult ódonságban — mi igazgyöngyöket birunk, bár e gyöngyöket be fogta az idő mohája s bár keretét elpusztíták a világ események; de e gyöngyök azért értékökből mit se veszítenek, mert a praemastica sanctióban soha el nem avuló közjogok alapjai vannak letéve.

Az előre haladó korszelleme időszakonként, midőn igényeinek már többé meg nem felel — leledönti az alkotmányt; de a mindég ébren levő nemzet életfeladata, a ledöntő kor kívánalmai szerint, de a régi alapokra fektetve emelni az új alkotmányt. Mert míg azon nemzet, melynek új alkotmánya a régi alapokra fektetve, bár, de a korszelleme követelményeinek nem felel meg, azon sorsban részesül, hogy a ki nem elégitett korszellem, egy újabb vihar ismét megfosztja alkotmányától; addig azon nemzet mely ez alapról kiszorittatni engedé magát a romboló vihar harczaiban, önmaga ásta meg a sirt, melybe saját alkotmánya dönteni fogja.

Mi is egy ily alkotó korszak küszöbén állunk, az alkotmányt ledönté a korszelleme, az alap megmaradt, s a nagy feladat ránk várakozik : egy új a korszellemnek mindenben megfelelő alkotmányt állítani fel a régi alapokra. Mert hogy mi vár az alkotmányra, ha az vagy a régi alapoknak, vagy a korszellemnek eleget nem tesz : azt sajnos bizonyítja történelmi évkönyveink lapjain a vérrel irt
48 — de nem a régi emlékeket akarom felújítani — s csak állításomat bizonyítám.

Hogy tehát korunk *pragmatica sanctio*ját elkészíthessük, tisztába kell jönni az alapokkal, — tisztába korunk szellemével.

Az elsőket az ódon *pragmatica sanctio*, az utóbbiakat a régi *pragmatica sanctio* kóra óta megváltozott s újabban keletkezett szellemi s anyagi érdekek s nemzeti törekvések s azok rugóinak tiszta ösmerete adja kezünkbe.

Nézzük tehát az elsőket.

A *pragmatica sanctio*ban két közjogi alap található: a birodalom magyarországra vonatkozó közjogának — s a magyar közjognak alapja.

A birodalmi közjogi alapot azon rész mutatja be, melyben kimondatik, hogy az osztrák örökös tartományok fejedelme egyszersmind Magyarország királya (1723: 1 t. cz. 4. §.) Tagadhatlan, hogy ez alapon vannak a két társállam közt bizonyos kölcsönös kötelezettségek; de az is tagadhatlan, hogy e kölcsönös köteleztséget nem mások, de saját érdekeink kívánják; mert a kötelezettség a „közös biztonság“ eszméjéből kifolyó „közös védelemre“ vonatkozik. S miután a veszély, mely azt osztrák fejedelmet fenyegeti, fenyegeti egyszersmind a magyar királyt is s vele a haza és trón érdekeit, ezen érdekek nem-sokkal solidarisabb alapokon állnak, ha azokat egy kar helyett kettő védelmezi. Igen uraim ez eszme — a közbiztonság ez eszméje, gyöngye és kincse azon elavult ódon-ságnak mit *pragmatica sanctio*nak nevezünk, mert kezünkbe adja azon fegyvert, mely nemzeti létünket — mint jelen korunkban is remélhető — veszélyeztető tulnyomó erők ellenében megvédheti; oly esetet vevén fel, midőn a kellő alapokra fektetett megfelelő alkotmány szárnyai alatt áll a nemzet, s nem azon korról beszélek, midőn saját maga e fegyver fenyeget, — hisz most abnormis helyzetben van az ország s most e fegyver azért áll ellenünk — mert annak élet csorbitani akartuk.

Azonban a *pragmatica sanctio* oly paist nyújt a második alapban, mely e fegyver bárminemű támadása ellen

megvéd. mely teljesen ellensúlyozza az első alap tulerjeszkedhetését s ezen alap : a magyar közjogi alap.

A *pragmatica sanctio* nyíltan kimondja (1723:3 t. cz. 1. 2. §.) Magyarország az 1715: 3: t. cz. 1. 2. §-ai értelmében alkotmányos közjogi és belkormányzati önállóságának sérthetlenségét.

És ez azon közjogi alap, mely szabályzója azon kötelevényeknek, melyek bennünket a birodalmi közjog alapján illetnek és zsinór mértéke azon cselekményeknek s intézményeknek, melyek a birodalom közjogi alapjából kifolyó kötelevényeknek azok kivitele tekintetében megfelelnek s így végre azon pais, mely nemzeti éltünket s létünket a bennünket védő de, e pais hiányában saját magunkat is fenyegethető fegyver ellen biztosítja.

Lássuk tehát most már azt, a mi a *pragmatica sanctio*ra felépített ódon alkotmányt, e két alap megléte mellett is — lerombolta, „a z t“ mi nem egyéb mint az ódon és az új kor igényei közti különbségek constatirozása.

Bár a magyar nemzetnek első szervezete már alkotmányos alapokra lön fektetve s oly bölcsen, hogy őseink alkotmánya annyi viszontagságos századokon át mindig kielégíté a kor kívánalmait; mindazáltal ki sem tagadhatja, hogy az akkori alkotmányos fogalom nagyban különbözik a mostanitól; mert az 1723. év s a 18. század nem ösmeré még a később forradalmakat indító új eszmék s érdekek fogalmát.

Rövideden elmondhatjuk : minden újabb nemzeti törekvéseknek alapjául a nép-souverainitas elvét kell, hogy vegyük, mely — Anglia alkotmányát mint korát megelőzőt mellözve — a francia forradalomban kezd szerepelni harczot kezdve a fejedelmi souverainitas ellen; s bár eleinte s azóta is — irtóztató következményei voltak: de midőn kidühöngte magát, nemtő angyala lön a nemzeti törekvéseknek és érdekeknek s azon korszakot alkotó harczot, melyben a fejedelmi souverainitást már is nagy részben legyőzte — most már csak a szellemi téren s szelidebb alakban folytatja.

Ezen elv adá a népeknek s a nemzeteknek a népszabadság becsének ismeretét, ez ösztönzé annak ezután minden esetben megőrzésére szükséges eszközökről s módokról gondoskodni s e gondoskodó törekvések folytán keletkeztek a legnagyobb s legjobb eszmék; mint például hogy többet ne mondjak: a parlamentarismus. — Szóval — a nép souverainitás elve lőn szülő anyja az új korszakot alkotó eszmék legfőbbjeinek, — fölforgatta az ódon alkotmányokat, s azok helyére újakat állított, melyek az ő igényeit kielégítik s így jött létre: a népképviselőre alapított parlamenti felelős kormányzatok rendszere.

Hazánk is átesett ez alkotó forradalmi korszakon, de szerencsétlenül; mert az új alkotmányt nem teljesen a régi alapokra s nem teljesen ez alapok igényeihez mérve állította fel — s az új alkotmánynak buknia kellett.

E tényekből bizonyos, hogy most, midőn a ledőlt alkotmány helyére az újat felépíteni oly buzgón törekszünk azon kell lenni hogy:

először: a nép souverainitás elvének s a m. közjognak alapján készítsük el az új alkotmányt; azaz egy nép képviselői rendszerre fektetett parlamentaris felelős ministerialis alkotmányt szervezzünk; hogy

másodszor: ezen alkotmány ne mellőzze sőt tekintetbe vegye a birodalom Magyarországra vonatkozó közjogi alapjának kiterjedését; azaz a birodalmi közjogi alapigényeinek is eleget tegyen a nélkül, hogy m. közjogi alapnak s az említett főelvnek igényeit sértené.

Most még tehát csak az iránt kell tisztába jönnünk, hogy mik a birodalom magyarországra vonatkozó közjogi alapjának igényei a jelenkorban; s előttünk leend az új *pragmatica sanctio* vázlata, melytől az alak teljes rendezése azután még csak egy lépés.

Ezen birodalmi közjogi alap — mint már fentebb kifejtém nem egyéb mint Magyarországnak s a testvér államnak a közbiztonság s ebből folyólag a kölcsönös védelem fogalmából meghatározandó egymáshoz viszonya — s ezen viszonyból folyó kölcsönös kötelvények összege.

Elemegessünk egy kevésbé.

Azon időben — vegyük például 1723-ban, midőn még a fejedelmi souverainitas, teljes erejében fennállott s egy fejedelem tanácsosainak, gyakran s legtöbbszörre pedig saját magának nézete, belátása és akarata szerint vezethető a népek kormányát igen sokszor még a törvények megsértésével is. Ez alapon fejthető meg, hogy a fejedelmi souverainitas e még élet erős korszakában beelégedett a jogok és közjogi szerződések a *pragmatica sanctio*ban is látható oly egyszerű formulátumával, mert a végrehajtó hatalom, közjogi szerződések alkalmazásánál is az ő kezében volt.

Most azonban, midőn a nép-souverainitas elve oly nagy diadalokat aratott ; kell, hogy az ez elv segélyével megállapított alkotmány rendszeres szervezése körül a közjogi alapok igényeinek teljes tekintetbe vételével járjunk el. Így constatálnunk kell ennél fogva a m. közjogi alap mellett, egyszersmind mind azon igényeket s viszonyokat, melyek bennünket a birodalmi közjog alapján egy vagy más nemzethez az az a társországhoz fűznek.

Ezen tényleges alapok folytán, az új *pragmatica sanction* egyik feltétele tehát, hogy a közbiztonság és kölcsönös védelem eszméje határozott alakban biztosítva legyen, garantiájaként a két önálló állam együttes, tehát közös nagyhatalmi állásának ; s minthogy e nagy hatalom képviselése egy személyiség a Fenség által történik, kell hogy e nagyhatalmi állás garantiája is egységesen legyen kezelve s pedig azon személyiség által, ki ezen hatalmat képviseli. És nevezze e fenség bármi néven magát, nevezze — mint ép a jelenben : „osztrák császárnak“ — ha törvényes királya Magyarországnak, ha törvényes fejedelme a testvér államnak ; ha végre ennek folytán közös uralkodója a két önálló államnak ; e közös nevezete által bármelyik állam önállóságából soha semmit nem veszít.

Vegyük csak fel ; ha a Corvinak ülnének e kettős — de külön külön is önálló államok trónján ; vajjon megsér-

tüdnék-e a Lajthán tuli tartományok, közjogi szerződések által teljesen biztosított önállása azáltal, ha a két önálló állam által alkotott birodalom eszméjének s fogalmának a „Corvin birodalma,” vagy a „magyar birodalom” nevét adnánk?!

Igy ez alapokon kell és szabad constatiroznunk az osztrák nagyhatalmi állásu birodalom eszméjét. — Igy és ez alapon a közös ügyek fogalmát. — Végre így és ez alapra kell visszatérni a centralisatio teréről az 1867-diki kormánynak, ha az saját maga által megásott sirba roskadni nem akar azon időponton, melyen a lehetőség nem volt előle kizárva, hogy bukás helyett az eltűnt régi jóléte és tekintélye a két önálló állam által alkotott álláspontjának ismét vissza legyen szerevezve.

Eddig — mi tisztán láttuk, s ennek, mint nyílt titoknak kimondása által a kormány sértve egyáltalában nem érezheti magát — hogy letérve a közjogi alapokról a centralisatio jogtalan terén működött opportunitási szempontokból : azonban mi „önvédelemnél” egyebet nem tehattünk. Most a kormány is tisztán belátja, hogy a centralisatio tekervényes ösvényén Rubicon partjára jutott, melyet ha átlép tisztán beláthatja, mondom, hogy „*alija cta est!*” s bukása bizonyos. Tisztán — ismétlen okvetlenül tisztán kell a kormánynak látni azt, hogy ha ez irányból le nem tér, ugy birodalma hajóját a königgratzi hajótörés után — biztos kikötőbe nem hozhatja s vele együtt elsüllyed.

Ez alapból oly megdönthetlenül — magának a birodalomnak érdekeire támaszkodva — oly szépen következik, hogy a kormánynak be kell elégedni és nem szabad többet követelni, mint a mi a jelen s az előre számitható viszonyok közt, a birodalom nagyhatalmi állásának — s illetőleg a két önálló társállamnak a kölcsönös biztonság eszméjéből folyó „*közös védelmét*” a fentebb kifejtett elvek értelmében garantiálja. És ha a kormány mindazon fentebb elősorolt bekövetkezendő tényeket tisztán látja maga előtt, s a jogos alapokra tetteleg visszatérni nem

akar; ha kockára akarja tenni magát, hogy Magyarhon önállását megsemmisítse: meg lehet győződve, hogy ha bukni kell a nemzetnek, az úgy fog bukni, hogy buktatóját is magával sodrandja.

És hogy a kormány tetteleg is a törvényes alapokra akar-e térni, mert elvileg ezt már 1865. dec. 14-én megtevé, — megmutatandja az által: elfogad-e egy oly javaslatot, mely az általa hangsúlyozott s sine quanonul kijelentett birod. érdekeket kielégíti s a mellett a nemzetek jogos kívánalmainak is helyt ad

Megvagyok győződve uraim, hogy a kormány beösméri, s a magy. törvényhozótest érzi és tudja, miszerint az „ügy“-et ez alapokon kell és szabad egyedül megoldani; azonban — a mint látszik — azon „módszer“ iránt egyik sincs tisztában — mellyel ez létesíthető.

Már a természet szép rendje az, hogy minden baj önmaga megmutatja gyógyszerét, minden méreg ellenszerét; föltéve, hogy azon baj indokainak s azon méreg hatásának ismeretével birunk. Igen uraim! azon megváltozott viszonyokban, melyek az alkotmányt ledönték benne kell azon módszernek lenni, melynek segítségével az új alkotmány az új viszonyoknak megfelelőleg a régi alapokra emelhető; csak ismerni kell az alkotmányt ledöntő megváltozott viszonyok természetét: mert ép e megváltozott viszonyoknak az alkotmányra döntő hatásának fogalmából következik, hogy az új alkotmány „módszere“ nem egyéb, mint a döntőleg befolyó megváltozott viszonyok „új alap“-ja, s az ujonnan keletkezett s az alkotmány ledöntésére szintén befolyó társadalmi s nemzeti intézmények s törekvések „alapelve.“

Nézzük tehát ezen új alapelvet, melyre a megváltozott viszonyok, s az újabb kor minden társadalmi s nemzeti intézményei — mint teljesen szilárd alapokra — fektetve vannak.

Midőn a korszellem újabb s korunkban már eléggé kifejlett nagyszerű intézmények eszméi megpenditettek s azokat az első nehézségek gátló akadályai közt létesíteni törekedtek: igen sokszor megtörtént, hogy a leghelyesb

s később legszebb eredményeket hozható eszme is megbukott, s miért? Mert a tudományos ismeretek — főként realis irányban — oly csekély térre voltak szorítva, hogy lehetlen volt egy egy tervezet készítésénél — egy vagy más tekintetben bizton számítani. Később azonban, midőn a földrajzi, népisme, helyi s végre az elvontabb tudományok — mint a mathesis — ismerete mindinkább szélesb és szélesb alapot nyert; a legujabb korban ezen ismeretek alapján szerzett, ugynevezett „*data* k“ segítségével egy életre való terv kivitele rendesen biztosítva lón.

A különböző tudományok köréből ez adatok összegyűjtése és rendezése azonban már egy új tudománynak jutott feladatul, mely a jelenkor legnagyobb tudománya, mert minden tudományt magába felölelve ezek segítségével az eseményeket és az eshetőségeket, tervezetek helyességét vagy czélszerűtlenségét, a mathesis örök igazságú alapján számokban fejezi ki, s mint ilyen a jelen és jövő korban — minden számításnak, minden intézménynek, minden alkotmánynak egyedüli solidaris alapja — s ez nem egyéb, mint: a *statistica*.

Igaz, s meg kell vallanom, hogy mindazon nagyszerű eredmények mellett is, miket e tudomány fejlettsége jelen álláspontján létrehozott; még meglehetősen hátra áll, s az alapok miken „*data* i“ alapulnak, olykor olykor hamisak; de ennek oka uraim az: hogy fejlesztése s constatirozása még mindaddig csak egyesek s egyes intézmények által, s egységes nemzeti érdekek megállapítása tekintetéből még eddig nem történt; s így a *statistika* nánkban még nincs teljesen törvényes — és mielőbb létesíthető — hiteles alapja; de a tudományt már birjuk uraim; és ha e tudományt „*közjogi szerződés*“ segítségével törvényes alapokra fektetjük: kezünkben lesz uraim a *pragmatica sanctio* kulcsa, s új alkotmányunk helyes s hiánynélküli felépíthetésének módszere.

Igen uraim! Egy birodalmi, törvényhozásilag meg-

állapított elvek szerint kezelt, ellenőrzött s így törvényes és hiteles *statistica* megfogja nekünk mutatni mindég azon arányt, melyben mi a birodalmi közjogi alap igényeinek megfelelő közterhek viselésére ez alapon kötelezve vagyunk, megmutatja pedig anélkül, hogy *delegatoria*, paritási elvre, annál kevésbé évenkénti alkudozásokra s egyezkedésekre, legkevésbé pedig, hogy idegen elem befolyására, szükségünk bármikor is lenne.

Lássuk tehát ezen elvek segélyével mimódon határozhatjuk meg azon közterhek „mennyiségét,” melyeknek viselésére bennünket a birodalom nagyhatalmi állásának a *pragmatica sancti*óból kifolyó garantiája kötelez.

A statistikai módszer alkalmazásának *sine qua non*-ja, hogy a nemzet és a kormány által törvényhozásilag meghatározotassanak mindazon tényezők, melyektől az ország hadsereg állíthatási s fentarthatási képessége függ; és „ezen a legapróbb részletekig meghatározott tényezők képezendik a hiteles és törvényes *statisticát*.”

A két állam *statistikájának* álláspontja, együttesen — mint a birodalmi *statistika* álláspontja — hasonlították össze más európai nagyhatalmak említett képességre vonatkozó *statisticai* álláspontjával; mutattassék ki hitelesen, hogy a birodalom *statistikája* álláspontjához mérve azon államokban mily arányban veszi a kormány béke — és háboru — idején igénybe a fent említett képességet: bizonyos, hogy a birodalmi *statistikát* alkotó két *statistika*nak viszonya szerint megosztott mennyiségek közül Magyarország is átvállalandja illetőségét.

A *statistica* segélyével ily módon mindenesetre létrejöhet egy oly megállapodás, mely sem egyik, sem másik fél önállóságát nem sérti mert érdekeinek pozitív arányához van mérve, s mert e pozitív adatok azaz a hiteles *statistika* megállapításában, s a kormánynak ezen *statistika* meghatározott elvei szerénti számításaiban a legszigorubban ellenörködni a törvényhozó testületnek nemcsak joga

de kötelessége is; s pedig azért szükséges elkerülhetlenül ezen első megállapodásnál a legéberebb figyelem és ellenőrködés a törvényhozó testület részéről mert „ezen tökéletesen méltányos modorban megállapított összeg a jövő évekre vonatkozólag „mérték“ gyanánt“ szolgálhat.

Természetes, hogy nemcsak béke, de hadilábra vonatkozó „mérték“-re is leend szükség.

Ezen körülmény által a közös költségvetési tervezet ránk esendő azaz bennünket illető részének megállapítása a legkönnyebb, a legegyszerűbb, s mégis a legszabatosabb modorban elkészülhet. Ugyanis:

a következő években a m. ministerium a mult évi kiadásokróli számadás után bemutatja a törvényhozó testületnek az általa kezelt — s teszem — a megyék által ellenőrzött statistikai adatok álláspontját, melynek a mult évi álláspontjáhozi viszonyából kiderül: fogyott-e a képesség vagy gazdagodott? Kiderül egyszersmind a hányad, a mennyivel több vagy kevesebb ujoncz ajánltassék, a mennyivel több vagy kevesebb költség tétessek a jövő évi budgetbe; a törvényhozó testület ezt, — ha a statistikai ellenőrség kifogást nem tesz, s ez esetben a becsuszott hiba helyreigazítása után, — megszavazza, s azután folytatja teljesen parlamentaris alkotmányú törvényhozói működését.

Ezen módszer szerént a közterhek re vonatkozó meny nyiségek vitatás alá az igaz nem vehetők; de az is igaz, hogy e meny nyiségeket sem a delegatio, sem a paritási elv, sem idegen érdek nem rója Magyarországra, s végre Ő Felsége se leend soha oly kényelmetlen s gyakran lelkiismeretet terhelhető helyzetben, hogy valamelyik országának érdekeit sajátkezüleg sérteni kénytelenitessék; mert az összegeket az illető államérdekeinek álláspontja határozza meg.

És hogy e módszer által a birodalom érdekei is a legnagyobb mértékben garantiáltatnak, csak ezen egyszerű, de bizton bekövetkezendő tényrt hozom fel: a biro-

dalomnak a statistica már jelen állása folytán lesz elég tekintélyes hadserge, melynek létszáma azonban a statistikai adatok álláspontjának emelkedésével szinte nevedni fog; bizonyos, hogy a minden tekintetben jótékonyan ható valódi alkotmányosság folytán az államok jóléte s népessége tetemes arányban szaporodván: a hadsereg az állandó statistikai „mérték“ folytán Európában elsővé nőheti ki rövid időn magát.

A mit eddig elmondtam, az a közös ügyekre vonatkozó közterhek „mennyiségi kategóriájára“ vonatkozik; most nézzük azon „módozatot“, mely szerint a közös ügyek az ismert két közjogi alap megsértése nélkül kezelendők.

A Pragmatica Sanctioban levő birodalmi közjog alapjánól kifolyólag, a kor megváltozott viszonyai tekintetbe vételével, a két önálló testvér-állam külső — közös uralkodó általi — egyesülése folytán előállt birodalmi egység nagyhatalmi állásának biztonsága megkívánja, hogy a két önálló társ-állam azon ügyei, melyek e biztonság garantiaiként okvetlenül szükségesek, egységes, alább kimutatandó módon kezeltessenek.

Ezen ügyek a következők:

- I. A külügy;
- II. A hadügy;
- III. A pénzügy;

Meg kell azonban jegyezni, és mielőtt ezen ügyek általános részletezéséhez hozzá fognék, előre kell bocsátanom azt, hogy: miután a két fennálló közjogi alapok közül megsértentünk egyiket sem szabad; ezen ügyeknek csak azon pontjai esnek közös kezelés alá, melyek mind a két közjogi alapra vitethetők, s kivétetnek ezen ügyeknek azon pontjai, melyeknek kezelése magántermészetüknél fogva az egyes államokat — mint dividuumot — illeti.

I. A külügy.

Ő Felsége oldala mellett a két állam külügyérei folyvást jelen lesznek; és pedig:

1. §. Azon ügyekben, melyek a két államot egyformán érdeklik, a fejedelem mindkettő tanácsával él, s jegyzékeit a két miniszter ellenjegyzése mellett bocsátja ki.

2. §. Azon ügyekben, melyek csak egyik államot — mint dividuumot — illetik, a fejedelem csak az illető állam miniszterének tanácsával élhet, s jegyzékeit csak ezen külügyérnek ellenjegyzése mellett adhatja ki.

3. §. Jogában áll a közös fejedelemnek magát ez ügyekben az uralkodóház minisztere által helyettesíteni, ki azonban egyik államnak is külön minisztere nem lehet.

II. A hadügy.

Ő Felsége saját belátása szerint egy birodalmi hadügyministert nevez ki.

A) Ő Felsége mint legfőbb hadparancsnok ezen miniszter ellenjegyzése mellett bocsátja ki az A) alatti pontokra vonatkozó rendeleteit; u. m.:

1. §. A hadsereg egységes szervezetére, —

2. §. A hadsereg egységes vezérletére, s vezényletére vonatkozólag.

B) Ő Felsége mint legfőbb hadparancsnok, a B) alatti pontokban egyedül a magyar hadügyér ellenjegyzése mellett adhatja ki rendeleteit; jelesen:

1. §. A magyar hadsereg elhelyezését, annak különösen a haza határain kívüli alkalmazását illetőleg, —

2. §. A magyar hadparancsnokságok és tisztségek betöltésére vonatkozólag.

3. §. A B) alatti pontok megőrzése tekintetéből Magyarországon csak a magyar hadügyér által ellenjegyzett rendeletek végrehajtandók.

Jegyzet. Hogy azonban a magyar hadügyér B) 1. §-ának következtében magára felelősséget ne legyen kénytelen vállalni: a törvényhozás rendes tényezői által előre meghatározandók azon esetek, melyekben a birodalmi közbiztonság megvédése céljából, a magyar hadsereg a hon határain túl idegen határok védelmére használtathatik.

III. A pénzügy.

Ő Felsége maga mellé saját belátása szerént egy birodalmi pénzügyministert nevez ki.

1. §. Felelősség terhe alatt ezen minister kezeli a két állam pénzügyereitől átvett, a külügy költségeinek fedezésére, s a hadsereg fentartására évenként szükséges meghatározott összegeket.

2. §. Az összegek illető helyeikre való fordításáról évenként pontos számot ad a két pénzügyérnek; ezek az évi számadás alkalmával a törvényhozó testületnek referálják; s ha a számadás kifogás alá esnék: a birodalmi pénzügyér a törvényhozótest által feleletre vonható.

3. §. Felelősség mellett a birodalmi pénzügyér ellenjegyzí Ö Felsége — mint főhadparancsnok — által rendkívüli esetekben kiadott, s II. A) szakaszára vonatkozható előre nem látott költségeket utalványozó rendeleteit.

Jegyzet. Átalában mind a két birodalmi minister mindezen említett pontokra vonatkozó ellenjegyzékeikért és kiadványaikért feleletre vonhatók, perbe idéztetvén, elmarasztalhatók, egy törvényhozásilag a birodalmi közjog alapján előre megállapított módon.

E közös ügyek ezen megoldásának sine qua non-jául állítandó fel, hogy:

Mind a közös ügyeknek e módozatban a közös kezelés alá esőknek nem nyilatkoztatott pontjai, — mind a közöseknek nyilván-

nitottakon kívüli ügyek az illető országok által egy népképviseleti rendszerre fektetett parlamentaris felelős miniszterialis alkotmány értelmében önállóan intézendők.

Létezik a fent említett közös ügyeken kívül is azonban még egy ügy, melyre nézve az országot bár semmi kötelezettség nem terheli is; de melynek egyértelmű, a közös ügyek fentebb kifejtett megoldási módszerének megfelelő elintézése, a birodalmi közjogi alap — bár e tekintetben jogtalan igényei — értelmében politikailag kívánatos és szükséges. — S ezen ügy:

IV. Az államadósság ügye.

A) A már meglevő államadósságokat illetőleg:

Ámbár Magyarországot alkotmányos állásánál fogva oly adósságok, melyek az ország törvényes befolyása nélkül tétettek, jogilag semmikép se kötelezik; mindazonáltal;

hogy a meglevő államadósságoknak iszonyu terhe alatt ezek lekötött alapja, a Lajthántúli állam össze ne roskadjon, s ezáltal a birodalom egyik támpontjától meg ne fosztassék;

egyrészt, hogy ennek megakadályozása által a magyar nemzet tényleg is bebizonyítsa, miszerént a birodalom érdekeit saját érdekeivel egyenlően szem előtt tartja:

kész — másrészt a politikai ildomosság igényeinek hódolva - ezen államadósságoknak rá esendő részét átválalni.

Ezen rész a fentebb kifejtett statistikai módszer alapján lesz meghatározandó; azaz: a két állam statistikája álláspontjainak viszonya mutatandja meg azon hányadot, melynek megfelelő összeg az együttes államadósságból Magyarország által átválalendő.

Az államadósságokból Magyarország által ily módon átválalt összeg Magyarország által önállóan kezelendő.

B) A jövőre köthető államadósságokra vonatkozólag:

„Birodalmi államadósságok“ jelenben és jövőre soha semmi esetben nem köthetők; s ha törvény ellenére is köttetnének: azok egyik államot sem terhelhetik. Mert mindazon költségek — még az előre nem számitottak is — a két állam által okvetlenül fedeztetnek. Azonban:

Ha valamelyik állam, akár nemzetgazdászati szempontból, akár háboru esetében, mentül nagyobb áldozatok hozatala végett, szükségesnek látná kölcsönpénz felvételét, ezt fejedelmével egyértelműleg saját maga önállóan bármikor megteheti, — természetesen az ily kölcsönök azután mindég csak az illető államot terhelendik.

Néhány szó az ipar és kereskedelmi ügyről.

Az ipar és kereskedelmi ügyek, mint az egyes társországok teljesen magán ügyei, soha, semmiféle módozat által a birodalmi közösség eszméje és köre alá nem vonhatók.

Tagadhatlan, hogy voltak és lesznek esetek, midőn az egyes társországok érdekei ugy kívánják, hogy egymásközt nemzetközi alapokra fektetett, ipar és kereskedelmi ügyekre vonatkozó „nemzetközi szerződéseket“ kössön. Az ily szerződések igen könnyen készíthetők. Mindkét ministerium ugyan is, elkészíti az ügyben javaslatát, mit saját törvényhozó testülete — meglehet, némi módosítások után — elfogad és megerősít, s viszont a miniszteriumok utján közli egymással határozatát; és ha a két határozat egymás érdekeit nem sérti: megegyeznek; ellenkező esetben pedig, ha érdekeik igényeit ki egyenliteni nem tudják: természetesen a szerződés létre nem jöhet.

Ezen eljárás követendő nemcsak a társország, de általában minden állam irányában.

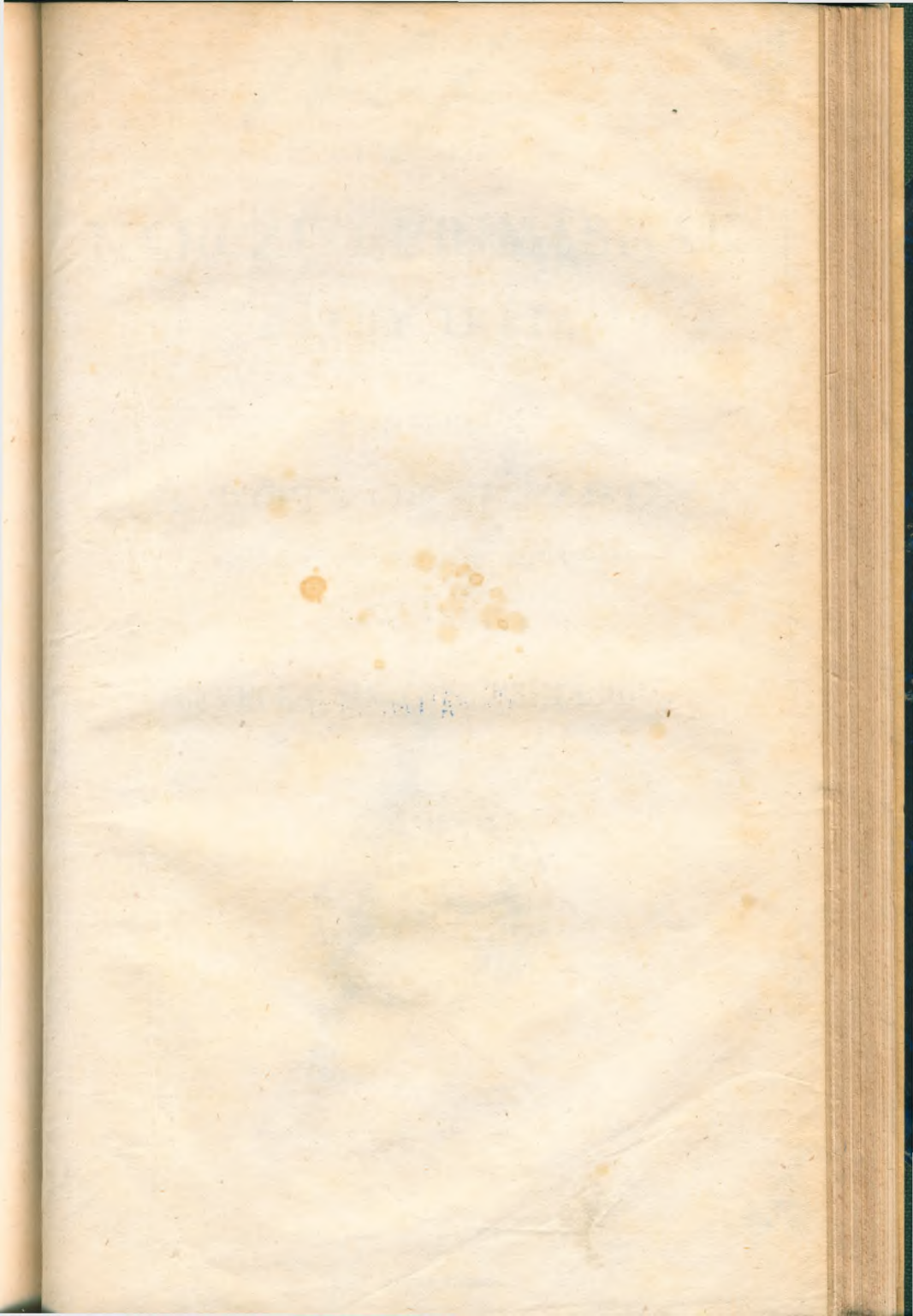
Közösen csak akkor köthető más államokkal ezen ügyekre vonatkozólag nemzetközi szerződés, ha e szerződés által egyik fél érdekei sincsenek sértve, s csak akkor kötelezők, ha mindkét állam — ezen ügyek kezelői által ratificáltattak.

Im ezek szerény nézeteim a már fentebb kifejtett elveken alapuló módszer alapján, — nagy általánosságban részletezett pontjait ajánlom a törvényhozó testület s a magas kormány becses figyelmébe. Véleményem szerint ezen egyedüli módozat az, uraim, melynek segélyével a közös ügyeket a birodalom közjogi alapjából kifolyólag a magyar közjog alapelveire felépíteni lehet; ez az egyedüli módszer, melynek segélyével összeállíthatjuk azon alkotmányt, mely a régi alapokra épülve, kielégíti korunk — többet mondok, a messze jövőendő kor — meglevő s keletkezhető igényeit, s egyedüli eszköze lehet hazánk állandó jólétének, tartós boldogságának; egyedüli visszaállítója a monarchia fényének hatalmi állásának és nagyságának; mert a birodalom, melyet boldog, elégedett, — s szabadon kifejtett ipar, kereskedés és tudományosság által a cultur magas fokára emelkedett nemzetek alkotnak: ép oly mértékben emelkedik a statistikai mérleg folytán jólétben, fényben és hatalomban, mint magok az egyes nemzetek.

És uraim! Kiskorúnak s önerejében és tudományos fejlődöttségében csekély bizalmat fektetőnek kell tartanom a nemzetet, ha haboz, s nem meri azon eszközt két kézzel, kettőzött erélylyel megragadni, melylyel saját és a birodalom jólétét oly bizton s semmi által sem zavarható benső rend és benső nyugalomban — mire most oly nagy szüksége lenne a hazának — munkálhatja. De viszont uraim, a kormány törekvéseit se bírom azon esetben

őlfogni, ha e megoldást, melyben a birodalom nagyhatalmi állásának garantiája biztos alapokra van fektetve, — visszaveti; azonban annyit korlátolt elmém daczára is sejtek, hogy Magyarország önállása ellen intézett törekvéseknek kell akkor azon lepel alatt rejtőzni, melyet mi „birodalmi érdekek“ néven ismerünk a legkegyelmesebb leiratok lapjain; vigyázzon a magas kormány, hogy ha még jókor s önként vissza nem lép e térről, egy más, a magyar nemzetet is fenyegető, de nálunk s nála élet erősebb törekvés által, a késő bánat perczében a „létezés“ teréről le ne szoríttassék!

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

